

Variációk az élményszerű olvasóvá nevelés gyakorlatára.

Recenzió G. Gődény Andrea *Olvasáspedagógiai tanulmányok c. kötetéről* (ELTE TÓK, Budapest, 2016, 159 oldal)

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra

G. Gődény Andrea *Olvasáspedagógiai tanulmányok* c. kötetében napjaink literációs nevelésének alapvető kérdéseit járja körül, elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt. Az alsó tagozatos tanulók oktatásával-nevelésével foglalkozók számára írt tanulmánykötet – melyet nemcsak a tanítójelöltek és gyakorló pedagógusok, hanem a szülők is haszonnal forgathatnak – kulcsfogalmaként az élményközpontú oktatás szerepel, amely alapjaiban változtathatja meg a literációs tevékenységgel szemben kialakított attitűdöt, kijelölve a szövegértési-szövegalkotási képességfejlesztés leghatékonyabbnak bizonyuló, lehetséges útjait.

Az élmény alapú oktatás eszközeivel megvalósuló olvasóvá nevelés fontosságát számos elméletíró alátámasztotta már – lásd pl. Gombos Péter, Arató László, Fűzfa Balázs, Tóth Beatrix témába vágó írásait –, e kötet időszerűsége és hasznossága azonban abban rejlik, hogy az olvasáspedagógiával, olvasásszociológiával, irodalomdidaktikával, sőt hermeneutikával és kulturális antropológiával foglalkozó kurrens elméletek feltárása és termékeny összefésülése mellett a szerző gazdag példatárral, a pedagógiai gyakorlatban közvetlenül hasznosítható módszertani segédanyagok mellékelésével hitelesíti a kutatásait. G. Gődény Andrea az élményszerű olvasásoktatás attitűd- és képességalkotó hatásából kiindulva hét tanulmány köré rendezi a kötetét, majd a terjedelem fennmaradó egyharmadában tizenhét mellékletbe tömörítve adaptálja az olvasáseméleti ismereteket. Az „élmény” kifejezésre felfűzött tanulmányok ökonomikus módon foglalják össze

az elméleti ismereteket, a kutatások inkább a pragmatizmus elvére helyezik a hangsúlyt. A gyakorlatorientáltság szemlélete nemcsak a mellékletet, hanem a tanulmányok törzsszövegét is bőségesen átjárja, hiszen ezek szerkesztését képezik a módszertani ötletek, a jó gyakorlatok példái, valamint a módszertani útmutatóként megfogalmazott feladatleírások. A gyakorlati példák túlnyomórészt az óvoda-iskola közti átmenetet képező 1. és 2. osztályos tanulók literációs nevelésére irányulnak (kivétel: Irodalom / olvasás / élmény az 5–6. évfolyamban, Színház / élmény / olvasás), de a szerző számos esetben kitér az óvodás vagy kisebb korú gyermekek literációs kérdéseire is (pl. a versbefogadás témájánál, a csecsemőszínház bemutatásakor). A részletes gyakorlati példák azért is szükségesek, mert – ahogy a szerző több helyen is hangsúlyozza – az alsó tagozatos tanulók irodalomhoz és olvasáshoz fűződő viszonya, szövegértési és -befogadási folyamata eltér a felnőttek intellektuális interpretációs eljárásaitól. A lélektani azonosulást kereső, beleélő olvasói pozíciót felöltő gyerekek a szépirodalmi műveket esztétikai élményként, érzelmi folyamatok indikátoraiként fogadják, ami speciális módszertani eljárások ismeretét igényli a pedagógusoktól.

Néhány elméleti probléma visszatérő dilemmaként hálózza be a kötetet, körülrajzolva a tanulmányok fókuszait: ilyen például az élményközpontú olvasás- és irodalomoktatás létjogosultságának bizonyítása, az irodalomtanítás szerzőközpontú megközelítésének elévülése, a kortárs irodalom tanórai keretek közé emelésének fontossága, a regényolva-

sás tanításának jelentősége, a szövegalkotási folyamat hatása az olvasóvá nevelésben. Mindez a konstruktivista elméleten alapuló, olvasói igényeket és életkori sajátosságokat előtérbe helyező, befogadóközpontú irodalomoktatás kiemelt pozíciójáról árulkodik. A pragmatizmus jegyében íródott tanulmányok időnként esszéjellegű öltönek, egy-egy szakaszuk recenzióként is értelmezhető (ilyen például az Apám kakasa kötetének a bemutatása). A tagolást nélkülöző írások különböző mélységgel tárnak fel egy-egy résztémát, ami kollázsszerű szövegszerkezetet eredményez. A kötet struktúráját fordított piramisszerkezet képezi, az élményalapú olvasáspedagógia egyes problémaköreit a szerző szűkítő perspektíván keresztül ragadja meg. A bevezető tanulmány lefektetni a kötet alapfogalmait, felvázolja a digitális környezetben nevelkedő gyerekek literációs nevelésének aspektusait, feltételeit és fejlesztési lehetőségeit. A literációs nevelés kereteinek körülrajzolását követően az olvasóvá nevelés különböző útjait jelöli ki a szerző, a bevezetőben megfogalmazott alapokra fűzi fel a további írásait. Legalapvetőbb állomásként az élményszerű mese- és versbefogadást emeli ki, majd az esztétikai élményteremtés árnyalására törekszik: kiemelten foglalkozik a kortárs gyermekirodalmi alkotások befogadóorientáltságával; az olvasás és írástevékenység egymást megtermékenyítő folyamataival, a szövegértésben és szövegalkotásban betöltött szerepével; valamint az interaktivitáson alapuló színház keltette élményhatással.

A kötet szemléletmódját meghatározó Literáció a 21. században c. tanulmány kulturális antropológiai és olvasásszociológiai kiindulópontból vezeti fel az olvasóvá nevelés témáját: az írásbeliség kulturális változásának felvázolását követően különbséget tesz az esztétikai befogadásként funkcionáló olvasás és az igényesebb szellemi tevékenységet nélkülöző betűfogyasztás között, majd rámutat a két olvasási tevékenység gondolkodásformáló, személyiségalkotó és egyéb képességformáló eltéréseire. Érzékenyen felismeri, hogy az élményt keltő, szépirodalmi olvasás háttérbe szorítását nem egyszerűen a digitális világ

hozta létre, hiszen az olvasási mód megváltozása nem pusztán hordozóváltást jelent: a probléma gyökere az illiterációs környezet eredményezte magasabb szintű gondolkodási képességek, az analitikus, logikus és kritikai gondolkodás háttérbe szorításában található. Fontos olvasáspedagógiai álláspontként tanúsodik, hogy a szerző szétszalazhatatlan összefüggéseket lát az olvasástanítás és írásbeli szövegalkotás gyakorlatában, és az élménykeltés mellett a két terület összeforrott oktatása mellett teszi le a voksát. A szerző kiemeli a közoktatás felelősségét, a korai literációs élmények attitűdformáló hatását, az iskolai literációs programok felzárkóztató funkcióját, majd néhány konkrét példával támasztja alá az élményalapú literációs tevékenység létjogosultságát és mutatja be remélt fejlesztő hatásait. Az irodalom intézményes keretek közti tanításának problematikusságát később a Kortárs irodalom és az Irodalom / olvasás / élmény az 5–6. évfolyamban című írásában tovább részletezi, melyekben az irodalomoktatás gyakorlati dilemmáival, a kanonizált klasszikus irodalom kortárs befogadókortól történő nyelvi, tematikai, világképi eltávolodásával, a 10–12 évesek olvasástanításának kritériumaival, valamint az irodalomtankönyvek felelősségével foglalkozik.

A literációs tevékenység alapjaként számon tartott mese- és vershallgatást a szerző – a didaktikus irodalomoktatással szembeállítva – a gyönyörködtetés, élményszerzés forrásaként értelmezi. A Meseélmény c. tanulmány Boldizsár Ildikó, Kádár Annamária írásaira támaszkodva mesepszichológiai megközelítésben vázolja a mese gyermekbefogadókra gyakorolt hatását, normakövető funkcióját, terápiás és személyiségfejlesztő jelentőségét, valamint az olvasóvá nevelésben betöltött alapozó jellegét. Különbséget tesz a kötetlen mondásra alapozó népmesék és írott, szerkesztett szövegek előadása között, és hasznos módszertani tanácsokat ad a pedagógusoknak a kétféle mesemondás közti átmenet zökkenőmentes megvalósítására. A Versélmény c. írás a vershallgatás akusztikus élményére helyezi a hangsúlyt, elválasztva egymástól a kötött ritmusú szövegformákat

és a tulajdonképpeni, szépirodalmi lírai alkotásokat. Mindkét tanulmány jelentős része gyakorlati tapasztalatokat közvetít, és az óvodai, iskolai mesemondás, vershallgatás módszertani útmutatójaként funkcionál. A szerző szerint létkérdés az intim szférán, családi irodalmi élményeken túli, intézményes keretek között zajló mesélés, verselés folyamatos, élményszerű biztosítása, ezért részletesen elénk tárja a mindennapi szövegmondás különböző megvalósítási lehetőségeit. A mesélés és versmondás közös sajátosságaként emeli ki, hogy az olvasóvá nevelés folyamatában kiemelt szerepet töltenek be a kortárs irodalmi alkotások (erre a témára külön tanulmányt is szán), valamint arra is figyelmet szentel, hogy e folyamatban nemcsak az aktív szövegbefogadás, hanem a szövegalkotás is rendkívül termékeny szerepet tölthet be. Ennek bizonyítására – a jó gyakorlatok mintájából merítve – egy-egy alsó tagozatosok körében megvalósított mese- és versalkotó projekt részleteit ismerteti. A mese- és vers szövegprodukciónak való értelmezésére egy külön tanulmányt is szán a szerző (Írásélmény), melyben a kreatív írás módszertani megközelítését mutatja be a hagyományos fogalmazási feladatokkal szemben. Ebben az írásban különösen gazdag gyakorlati példatárral találkozunk, melyet különböző kreatív-produktív szövegalkotó gyakorlatok, transzformációs és kreatív játékok

alkotnak. Az szövegprodukciónak gyakorlatok a korábban megismert szövegtípusok szüzsé- vagy műfaji mintája alapján szövegvariánsok alkotására, adaptációk készítésére ösztönzik a tanulókat. Az adaptációk felvetése végül elvezet színház és irodalom összefüggésének témájához is, amely a színházélmény identitáslakító, személyiségformáló szerepére hívja fel a figyelmet, és az intenzív dramatisztikus élmény hatásán keresztül közelíti meg a literációs nevelés gyakorlatát. Ez a tanulmány ismét tág keretek közé helyezi az olvasóvá nevelés folyamatát, és felveti a családi nevelés felelősségének kérdését is.

G. Gődény Andrea olvasmányos tanulmánykötete rendkívül hasznos, pragmatista szemléletű gyűjtemény, amely gazdag módszertani ötlettárával kreatív energiákat felszabadító, inspiráló hatást fejt ki az olvasóban. A literális nevelést örömszerzéseként, élményszerű folyamatként értelmező írások pozitív képet festenek az olvasóvá nevelésről, és a számos, olvasással kapcsolatos disztópikus jövőképet festő írásokkal szemben konkrét tanácsokat adnak az Olvasás és Írás Birodalmának továbbéltetésének lehetőségeire. Ez a pozitív szemléletmód pedig fontos irányvonalat rajzol ki a jövő (és persze napjainkban már gyakorló) pedagógusok számára.

Petres Csizmadia Gabriella (2018): Variációk az élményszerű olvasóvá nevelés gyakorlatára. Recenzió G. Gődény Andrea Olvasáspedagógiai tanulmányok c. kötetéről (ELTE TÓK, Budapest, 2016, 159 oldal). *Gyermeknevelés*, 6. 3. sz., 202–204.